

Anna Barańska-Szmitko

Uniwersytet Łódzki

Dyskurs historyczny a dyskurs popularnonaukowy w serwisie YouTube na przykładzie wybranych kanałów

Historical discourse and popular science discourse in YouTube on the example of the elected channels

ABSTRAKT

Celem artykułu jest przedstawienie cech dyskursu historycznego najpopularniejszych i rozwijających się polskojęzycznych kanałów historycznych w serwisie YouTube oraz próba określenia relacji między dyskursem historycznym a popularnonaukowym. Materiał badawczy stanowiły filmy kanałów *Historia Bez Cenzury*, *Irytujący Historyk*, *Oblicza wojny*, *Światowa Historia*, *Powojnie*. Analizie poddano tematykę, deklarowane motywacje/uzasadnienia wyboru danego tematu oraz styl wypowiedzi. Zakładano, że w wymienionych kanałach dyskurs historyczny oraz popularnonaukowy funkcjonują na równych prawach. Hipotezę tę zweryfikowano negatywnie. Wyniki analiz pokazały, że cechy dyskursu popularnonaukowego w dużej mierze determinują zawartość, styl materiału badawczego oraz wpływają na wybór i sposób przedstawienia omawianej tematyki. Na kształt dyskursu historycznego wpływa też tabloidyzacja i zjawisko infotainmentu.

SŁOWA KLUCZOWE

YouTube, dyskurs popularnonaukowy, dyskurs historyczny, analiza dyskursu, media społecznościowe

ABSTRACT

The aim of the article is to present the features of the historical discourse represented by the most popular and developing Polish-language historical channels on YouTube and the attempt to define the relationship between historical and popular science discourse. The research material consisted of films from the channels “Historia Bez Cenzury”, “Irytujący Historyk”, “Oblicza XX wieku”, “Historia Światowa” and “Powojnie”. The subject matters, the represented values and the style of utterance were analyzed. It was assumed that the historical and popular science discourse function on equal terms in the mentioned channels. This hypothesis was negatively verified. The results of the analysis showed that the features of popular science discourse largely determine the content and the style as much as tabloidization and infotainment.

KEYWORDS

YouTube, popular science discourse, historical discourse, discourse analyze, social media

WSTĘP

Celem niniejszego tekstu jest scharakteryzowanie dyskursu historycznego najbardziej popularnych polskojęzycznych kanałów historycznych serwisu YouTube oraz próba określenia relacji między dyskursem historycznym tych kanałów a dyskursem popularnonaukowym. W celu uniknięcia powtórzeń długich fraz niżej dyskurs historyczny analizowanych w niniejszym tekście kanałów serwisu YouTube¹ nazywa się „dyskursem historycznym”. Założono przy tym, że dyskurs określany tematycznie (historyczny) oraz ujmowany funkcjonalnie (popularnonaukowy) mogą współistnieć w obrębie jednego tekstu kultury. Postawiono hipotezę, że ta koegzystencja ma charakter swoistej autonomii, tj. wspomniane dyskursy ze względu na swoje dominanty (tematyczną i funkcjonalną) realizują się na właściwych sobie prawach i nie występują wzajemne wpływy na tyle silne, by determinowały kształt któregoś z tych dyskursów. Innymi słowy, dyskurs historyczny jako tematyczny realizuje się głównie na poziomie tematyki, natomiast dyskurs popularnonaukowy, którego wyznacznikiem jest aspekt funkcjonalny, determinuje przede wszystkim kształt warstwy stylistycznej, a oba te obszary, choć aktualizują się w jednej wypowiedzi, to nie naruszają swoich granic.

Niżej przedstawiono współczesny stan badań, wskazujący na współistnienie wielu dyskursów, następnie zaprezentowano materiał badawczy i metodę oraz na przykładzie tego materiału ukazano krótko cechy dyskursu popularnonaukowego jako tego, z którym w niniejszym tekście zestawiany jest dyskurs historyczny, analizowany we właściwej części analitycznej. Tak skomponowane wprowadzenie i analiza pozwalają zaobserwować wpływy między badanymi dyskursami.

1. MNOGOŚĆ DYSKURSÓW I DYSKURS HISTORYCZNY

Zarówno aktywność badaczy, jak i ich metadyskursowa refleksja wskazują na współistnienie wielu dyskursów.

Nie sposób zliczyć i wymienić opracowań dyskursu, które pojawiają się w literaturze naukowej. Jeśli uwzględnić choćby ostatnie i tylko polskie publikacje, ograniczone do dość kompleksowych prac, to wskazać należałoby teksty o dyskursach

¹ Takie zawężenie jest konieczne, ponieważ YouTube rządzi się regułami Internetu i mediów społecznościowych, ale też zasadami specyficznymi dla siebie.

określonych zbiorowości (społeczności ewangelickiej², polskiej³), o dyskursie dziedziny nauki (nauk humanistycznych⁴), o dyskursie wybranego medium (dyskurs telewizyjny⁵) czy o dyskursie innych aspektów komunikacji społecznej takich jak dyskursy marketingu⁶ albo dyskurs dyskryminacji i tolerancji⁷. Pojawiają się też prezentacje autorskich propozycji metodologicznych (lingwistyczna analiza dyskursu Waldemara Czachura⁸ czy onomastyczna analiza dyskursu Mariusza Rutkowskiego i Katarzyny Skowronek⁹). Te drobne przykłady oczywiście nie wyczerpują tematu. Wiele różnych opracowań dyskursów prezentują prace zbiorowe, jak choćby np. *Dyskurs i jego odmiany* pod redakcją Bożeny Witosz, Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz i Ewy Ficek¹⁰, *Dyskurs artystyczny* pod red. Grażyny Habrajskiej¹¹, seria publikacji o dyskursie autopromocyjnym koordynowana przez Aleksandrę Kalisz i Ewelinę Tyc¹², *Analiza dyskursu publicznego* pod redakcją Marka Czyżewskiego i innych¹³, *Dyskurs. Współczesne opracowania i perspektywy badawcze* pod redakcją Iwony Witczak-Plisieckiej i Mikołaja Deckerta¹⁴ i inne opracowania w publikacjach zbiorowych czy w czasopiśmie naukowych, na wymienienie i omówienie których ramy niniejszego artykułu są zbyt wąskie.

² M. Grabowska, *Komunikacja oknem na kulturę. Wspólnota dyskursu kulturowym wymiarem funkcjonowania społeczności ewangelikalnej*, Gdańsk 2017.

³ A. Niewiara, *My i Inni – ewolucja wyobrażeń. Polski dyskurs prasowy w świetle imagologii i pamięci zbiorowej*, Katowice, 2020.

⁴ M. Król-Kumor, *Dyskurs nauk humanistycznych*, Kielce, 2019.

⁵ I. Loewe, *Dyskurs telewizyjny w świetle lingwistyki mediów*, Katowice 2018.

⁶ M. Smoleń-Wawrzusiszyn, *Polskie dyskursy marketingu. Perspektywa lingwistyczna*, Lublin 2018.

⁷ B. Ciesek, *Dyskursy dyskryminacji i tolerancji w przestrzeni publicznej współczesnej Polski (wartości, postawy, strategije)*, Katowice 2018.

⁸ W. Czachur, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Wrocław 2020.

⁹ M. Rutkowski, K. Skowronek, *Onomastyczna analiza dyskursu*, Kraków 2020.

¹⁰ B. Witosz, K. Sujkowska-Sobisz, F. Ficek, (red.), *Dyskurs i jego odmiany*. Katowice 2016.

¹¹ G. Habrajska, *Dyskurs artystyczny*, Łódź 2017.

¹² Np. I. Loewe, E. Tyc, A. Kalisz, *Dyskurs autopromocyjny i jego współczesne odłony*, t. 1, Katowice 2015.

¹³ M. Czyżewski, M. Otrocki, T. Piekot, J. Stachowiak (red.), *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Warszawa 2017.

¹⁴ I. Witczak-Plisiecka, M. Deckert (red.) *Dyskurs. Współczesne opracowania i perspektywy badawcze*, Łódź, 2018.

Badacze zauważają mnogość badawczych obszarów i perspektyw¹⁵, niektórzy postulują pewne ogólne zasady tworzenia typologii dyskursów, jak robi to np. Bożena Witosz, dla której funkcjonalna i użyteczna typologia dyskursów reprezentuje raczej układ przestrzenny, oparty o model mapy czy sieci, niż układ hierarchiczny¹⁶.

W tym kontekście dyskurs historyczny funkcjonujący w serwisie YouTube jest jednym z wielu, któremu jeszcze nie poświęcono – wydaje się – należytej uwagi. Zaznaczyć należy, że dyskurs historyczny rozumiemy jako dyskurs opisu dziejów państw, narodów, cywilizacji czy społeczeństw¹⁷. Znamy opracowanie Rolanda Barthesa,¹⁸ jednak ono charakteryzuje dyskurs historii (w rozumieniu przyjętym w drugiej połowie XX wieku) na przykładzie tekstów Herodota, Machiavellego, Bousseta i Micheleta, czyli w innym wydaniu niż proponują to kanały popularnonaukowe YouTube'a. Niejako pośrednio dyskursu historycznego dotyczy tekst Agnieszki Wójcik¹⁹, charakteryzujący *Historię Bez Cenzury* jako kanał historyczny o potencjale kształtowania pamięci zbiorowej za pomocą strategii współczesniania przekazu i somatyzacji (ukazywanie historii przez pryzmat cielesności bohaterów historii). Szereg badań, które też pośrednio dotyczą dyskursu historycznego prowadziła grupa poznańskich historyków pod przewodnictwem Wiktora Wernera. Skupili się na relacji między odbiorcą a mediami społecznościowymi, oferującymi treści historyczne. Zbadano najbardziej popularną

¹⁵ Zob. np. D. Brzozowska D., *Badania dyskursu ludycznego w opolskiej szkole stylistycznej*, „Oblicza Komunikacji” nr 5, s. 102 albo S. Gajda, *Współczesna polska przestrzeń dyskursywna*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 16.

¹⁶ B. Witosz, *Czy potrzebne nam typologie dyskursu?*, w: B. Witosz, K. Sujkowska-Sobisz, E. Ficek (red.), *Dyskurs i jego odmiany*, Katowice 2016, s. 22–30.

¹⁷ Rozumienie historii za: T. Falkowski, *Dyskurs historii nauki*, Poznań 2020, s. 9, gdzie Autor odwołuje się do publikacji: G. Bachelard, *L'actualite de l'histoire des sciences*, w: J.-F. Braunstein (red.), *L'histoire des sciences, méthodes, styles et controverses*, Paris, 2008, s. 160. Podobne ujęcie historii, będącej istotą dyskursu historycznego, reprezentuje *Słownik Języka Polskiego* PWN, gdzie jedno ze znaczeń leksemu historia to „dzieje państwa, narodu, społeczeństwa lub proces rozwoju czegoś” - *Słownik Języka Polskiego* PWN, hasło: historia, <https://sjp.pwn.pl/sjp/historia;2464781.html> (dostęp: 11.07.2021 r.)

¹⁸ R. Barthes, *Dyskurs historii*, tłum. K. Jarosz, „ER(R)GO: Teoria – Literatura – Kultura” 2001 nr 3, s. 104–115 (tekst we francuskim oryginale opublikowany w 1967 r.).

¹⁹ Wójcik A., *Językowe i pozajęzykowe mechanizmy kształtowania pamięci zbiorowej w popularnonaukowym programie „Historia bez Cenzury”, „Stylistyka” nr XXVIII, s. 247–264.*

tematykę filmów m.in. kanału *Historia Bez Cenzury* i jej znaczenie dla budowania tożsamości narodowej młodych ludzi²⁰. Określano też poziom świadomości historycznej internautów skupionych wokół historycznych kanałów YouTube i profili serwisu Facebook²¹ czy relację między wspomnianą świadomością a sposobem prowadzenia narracji²², wskazując na uzależnienie sposobu opowiadania historii w mediach społecznościowych od potrzeb współczesnego odbiorcy treści historycznych²³. Podkreślano też rozrywkowy charakter popularnego kanału *Historia Bez Cenzury*²⁴. Trudno wskazać inne opracowania, które dotyczyłyby w bliższym stopniu dyskursu historycznego i/lub jego funkcjonowania w serwisie YouTube.

W zgromadzonej literaturze przedmiotu da się zatem wyodrębnić wątek kształtowania pamięci zbiorowej i tożsamości narodowej przez edukujące historycznie media społecznościowe, a także dostosowywanie przekazu do odbiorców, potrzebujących rozrywki.

W zgromadzonej literaturze przedmiotu da się zatem wyodrębnić wątek kształtowania pamięci zbiorowej i tożsamości narodowej przez edukujące historycznie media społecznościowe, a także dostosowywanie przekazu do odbiorców,

²⁰ W. Werner, A. Trzoss, *Czy tożsamość kulturowa może być zmierzona? Badania nad mentalnością z perspektywy Cyfrowej Humanistyki i Obliczeniowych Nauk Społecznych*, „Культурологічний альманах” 2018 z. 10, s. 105–118.

²¹ W. Werner, D. Gralik, A. Trzoss, *Media społecznościowe a funkcjonowanie wiedzy historycznej w Polsce. Raport z badań*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2019 t. 6, s. 211–235

²² W. Werner, D. Gralik, A. Trzoss, *Historia and YouTube. Narracja historyczna w dobie 2.0*, „Nauka” 2020 nr 3, s. 119–140.

²³ Zob. W. Werner, D. Gralik, A. Trzoss, *Media społecznościowe a funkcjonowanie wiedzy historycznej w Polsce. Raport z badań*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2019 t. 6, s. 211–235.

²⁴ A. Trzoss, *Cyfrowy Homo Ludens. Historia jako element obszaru rozrywki na portalu społecznościowym Youtube*, w: D. Gołaszewska-Rusinowska, M. Mielewska, T. Sińczak (red.), *Popularyzacja nauk historycznych – teoria i praktyka. Zbiór studiów*, Toruń 2018, s. 193–209.

potrzebujących rozrywki. Zwłaszcza kwestia potrzeb rozrywkowych może być interesująca, ponieważ dyskurs popularnonaukowy wydaje się ją w pewnym zakresie realizować.

Należy przy tym uwzględnić, że statystyki podają, iż w skali świata dwa miliardy osób, czyli 1/3 internautów, są użytkownikami serwisu YouTube²⁵ i tym samym jego społeczna oraz kulturotwórcza rola okazuje się niepodważalna. Youtuberzy zyskują rangę gwiazd²⁶ o określonych publicznościach²⁷, którzy to (zarówno gwiazdy, jak i publiczności) stanowią obiekt zainteresowania i są wykorzystywani przez firmy w ramach influencer marketingu²⁸. Choć youtuber amator²⁹ wciąż świetnie funkcjonuje, to coraz większą grupę stanowią profesjonaliści³⁰.

Koegzystencja wielu dyskursów, znaczenie kulturowe dyskursu historycznego w procesie budowania tożsamości narodowej, rozrywkowe potrzeby odbiorców, które mogą być częściowo zaspokajane przez dyskurs popularnonaukowy oraz siła wpływu serwisu YouTube uzasadniają potrzebę zbadania dyskursu historycznego w jego popularnonaukowym wydaniu.

2. MATERIAŁ BADAWCZY I METODA

Materiał badawczy stanowiły filmy publikowane na pięciu najbardziej popularnych kanałach historycznych w Polsce. Przyjęto kryterium popularności za istotne w kontekście komunikacji w serwisie społecznościowym, jakim jest YouTube. Popularność mierzono w liczbie subskrypcji. W tym kontekście „Historia Bez Cenzury” ma 1,3 mln subskrypcji³¹, „Irytujący Historyk” 200 tys.³², „Oblicza

²⁵ <https://www.youtube.com/intl/pl/about/press/> – dostęp: 31.03.2021.

²⁶ S. Pereira., P. Moura, J. Fillol, *The youtubers phenomenon: what makes youtube stars so popular for young people?*, „Fonseca. Journal of Communication” 2018 nr 17: 107–123

²⁷ M. Grzesiak, *Profiling of YouTube users as a basis for creating the strategy for a personal brand of celebrities*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2018 nr 360, s. 106–127.

²⁸ K. Stopczyńska, *Influencer marketing w dobie nowych mediów*, Łódź 2021.

²⁹ L. Rudzińska, *Amator w natarciu: wideoblogi i webshow jako przykład nowej amatorskiej aktywności w Sieci*, w: W. Godzic, Z. Bauer (red.), *E-gatunki. Dziennikarz w nowej przestrzeni komunikowania*, Warszawa 2015, 103–124.

³⁰ Zob. np. M. Lewandowska, *YouTube jako narzędzie kreowania wizerunku na przykładzie wideobloga Kammel Czanel*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2018 nr 14: 35–50.

³¹ Źródło: <https://www.youtube.com/user/HistoriaBezCenzuryMB> (dostęp: 17.03.2021 r.)

³² Źródło: <https://www.youtube.com/user/IrytujacyHistoryk> (dostęp: 17.03.2021r.)

XX wieku” 109 tys.³³, „Światowa Historia” 77,9 tys.³⁴, „Powojnie” 55,1 tys.³⁵ (stan na 17.03.2021 r.)

Wybrano 30 ostatnich filmów każdego ze wspomnianych pięciu kanałów, publikowanych wstecz od 15.03.2021 roku. Dało to łącznie bazę 150 filmów, którą uznano za wystarczającą, by uzyskać rzetelny obraz dyskursu historycznego w jego popularnonaukowym wydaniu. Wstępna analiza pozwoliła stwierdzić, że każdy z wideoblogów bazy materiałowej reprezentuje dyskurs popularnonaukowy oraz historyczny.

Posłużono się lingwistycznie zorientowaną analizą dyskursu³⁶, uwzględniającą analizę tematyki i stylu wypowiedzi, a także skupiono się na motywacji youtuberów co do wyboru poszczególnych tematów. Ponieważ głównym kryterium wyodrębnienia dyskursu historycznego jest temat, to problematyce filmów poświęcono szczególną uwagę. Założono ponadto, że dla dyskursu tematycznego istotna jest nie tylko problematyka, ale także motywacja jej wyboru. Dlatego zdecydowano się też na określenie motywacji youtuberów w zakresie selekcji tematów. Styl omówiono wyłącznie o tyle, o ile nie był wyrazem realizacji dyskursu popularnonaukowego (niżej o determinacji stylu analizowanych kanałów przez dyskurs popularnonaukowy). Tematykę określano na podstawie tytułów, zakładając, że właśnie brzmienie tytułu jest dla widza decydujące, gdy wybiera odcinek do obejrzenia. W zakresie analizy stylu i motywacji wyboru tematów brano pod uwagę zarówno tytuły, jak i zawartość całych filmów. Z tych dwóch ostatnich źródeł pochodzi też zaprezentowana niżej egzemplifikacja stylu popularnonaukowego.

³³ Źródło: <https://www.youtube.com/channel/UCcga00y7vJVfI6xsAEA6Mog> (dostęp: 17.03.2021r.)

³⁴ Źródło: <https://www.youtube.com/channel/UCJ9gHWSXiG-S1QExFofDK9Q> (dostęp: 17.03.2021r.)

³⁵ Źródło: <https://www.youtube.com/channel/UC1t8ZKKaEXKyE86ga4xFFTg> (dostęp: 17.03.2021r.)

³⁶ Zob. np. M. Smoleń-Wawrzusiszyn, dz. cyt. albo A. Sokół-Klein, *Teksty ezoteryczne w mediach w świetle krytycznej analizy dyskursu*, Łódź 2017.

3. DYSKURS POPULARNONAUKOWY

Wyczerpującą charakterystykę stylu realizowanego w dyskursie popularnonaukowym (styl dyskursu popularnonaukowego) przedstawiła Anna Starzec³⁷, a realizację tych cech w kanałach popularnonaukowych serwisu YouTube dokładnie opisała Katarzyna Maciejak³⁸. Ponieważ w niniejszym opracowaniu uznaje się, że w przypadku dyskursów funkcjonalnych styl stanowi jeden z najbardziej wyrazistych elementów takich dyskursów³⁹, a także za B. Witosz przyjmuje się, że

Kulturowy zwrot w stylistyce tak czy owak zbliżył interpretacje stylów funkcjonalnych do analiz dyskursu. Dlatego też myślę, że częste dziś zamienne używanie obu terminów (np. *dyskurs naukowy / styl naukowy, dyskurs religijny / styl religijny*) w kontekście aktualnych badań nad stylami społecznymi nie jest teoretycznym ani metodologicznym nadużyciem⁴⁰.

to własności wymienione przez A. Starzec⁴¹ wylicza się tutaj nie jako cechy stylu, ale cechy dyskursu popularnonaukowego.

³⁷ A. Starzec, *Styl popularnonaukowy – styl dyskursu popularnonaukowego*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 71–110

³⁸ K. Maciejak, *YouTube w edukacji. Strategie nadawcze wideoblogów*, Kraków 2018, s. 107–138.

³⁹ Opracowanie Anny Starzec pochodzi z publikacji *Style współczesnej polszczyzny pod redakcją E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk* (2013), gdzie wyraźnie widać z jednej strony ekspansję dyskursu, z drugiej zacieranie granic między stylem a dyskursem z jednoczesnym uwzględnieniem wzajemnych relacji. O pierwszej z tych tendencji świadczą opracowania nie o stylu, lecz o dyskursie, co wyrażają tytuły rozdziałów traktujących o dyskursie medialnym (U. Żydek-Bednarczuk), prasowym (M. Kita), telewizyjnym (I. Loewe), radiowym (M. Kita), internetowym (U. Żydek-Badnarczuk). Drugie z tych zjawisk również obrazują same tytuły rozdziałów, wśród których wymienić można: *Styl dydaktyczny – styl dyskursu dydaktycznego* (J. Nocoń), *Komunikacja polityczna – język, styl, dyskurs* (I. Kamińska-Szmaj), *Styl – dyskurs – komunikacja urzędowa* (E. Malinowska), *Styl popularnonaukowy – styl dyskursu popularnonaukowego* (A. Starzec). Więcej dyskusji nt. relacji między stylem a dyskursem zob. np. B. Witosz, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice 2009; Tenże, *Badania nad dyskursem we współczesnym językoznawstwie polonistycznym*, „Oblicza Komunikacji” 2012 nr 5, s. 61–76; Tenże, *Czy potrzebne...*, dz. cyt.; A. Rejter, *Styl czy dyskurs naukowy? Perspektywa historyczna*, „Forum Lingwistyczne” 2018 nr 5: 17–25.

⁴⁰ B. Witosz, *Badania nad...*, art. cyt., s. 68.

⁴¹ Zob. A. Starzec, art. cyt.

W pojawiających się niżej odwołaniach do materiałów źródłowych posłużono się skrótowym zapisem inicjałów tytułu kanału (HBC – *Historia Bez Cenzury*, IH – *Irytujący Historyk*, OXX – *Oblicza XX wieku*, ŚH – *Światowa Historia*, P – *Powojnie*), natomiast data oznacza datę publikacji konkretnego filmu. W nawiasach podano tytuł filmu, chyba że zaznaczono, iż cytat pochodzi z wypowiedzi prowadzącego.

Oprócz interaktywności (kontakt z internautami), komercjalizacji (publikacja treści interesujących dla widzów), polimedialności i wielokanałowości (jednoczesne komunikacyjne funkcjonowanie w kilku serwisach, jak np. na YouTube, Patronite, na Facebooku czy Twitterze), podkreślić też trzeba rangę atrakcyjności, ukazującej temat jako ciekawy czy intrygujący (np. *Efektowniej się nie dało... Samolotem z obozu koncentracyjnego*, ŚH, 03.03.2021) czy dialogowości imitującej kontakt z widzem (np. wypowiedź prowadzącego: **Opowiemy Wam o rabacji galicyjskiej**, HBC, 21.01.2021; **Jeśli dzisiaj przejmiecie się** – 01.09.2020, OXX). W dyskursie popularnonaukowym ważna też jest dynamika wypowiedzi, podtrzymująca wrażenie dialogu (różnorodne formy wypowiedzi i środków językowych), ekspresyjność (wypowiedź historyka: *co innego poczuć smród piekła obojście* – IH, 09.03.2021) oraz fragmentaryzacja (konstruowanie narracji wokół jednego problemu – np. o prezydenturze Richarda Nixona w kontekście Afery Watergate – ŚH, 21.02.2021). Równie ważne są obrazowość i konkretność (*Wódka, kobiety i poezja – Konstanty I Gałczyński*, HBC, 03.09.2020) czy hybrydyczność tekstów (terminy wojskowe i polityczne występują obok zwrotów potocznych, niekiedy wzbogaconych o komizm, np. *potrzebowali wciąż bardzo dobrze wyszkolonego rekruta, który będzie precyzyjnie strzelał, szczególnie w szyku, wykombinowali więc...* IH, 16.06.2020). Nie bez znaczenia pozostają też: subiektywizm (wypowiedź prowadzącego: *W swoich skrajnych poglądach szli tak daleko (...)*, OXXw, 10.08.2020), komplementarność informacyjna (np. film opublikowany 30 sierpnia, nawiązujący do porozumień sierpniowych, P, 30.08.2020) czy informacyjna sekundarność w stosunku do tekstów naukowych (niektórzy z youtuberów podają w opisie filmu źródła, z których korzystali). Kolejnymi z cech dyskursu popularnonaukowego są: wizualizacja towarzysząca wypowiedzi oraz jej kompozycyjna wyrazistość (filmy te mają stały, typowy dla wideobloga popularnonaukowego układ treści, wypracowywany przez każdego z youtuberów indywidualnie).

Choć każdy z autorów analizowanych kanałów historycznych korzysta w różnych proporcjach z wymienionego zakresu środków właściwych dla dyskursu

popularnonaukowego, to wyraźny jest popularnonaukowy charakter materiału analitycznego.

4. WYNIKI

Prezentowane niżej wyniki analiz dotyczą tematyki dyskursu historycznego analizowanych kanałów serwisu YouTube, motywacji wyboru podejmowanych tematów, stylu analizowanego dyskursu oraz relacji między dyskursem historycznym a popularnonaukowym.

4.1. Tematyka dyskursu historycznego popularnonaukowych kanałów

W analizie tematyki wykorzystano wyłącznie tytuły filmów. Nie uwzględniano zgodności tytułu z zawartością, zakładając, że widz wybiera dany film właśnie na podstawie samego tytułu⁴².

Analiza wykazała, że można wskazać kilka obszarów tematycznych, w jakich funkcjonują youtuberzy. Wlogerzy opisują: osoby, przedmioty, okresy historyczne, pojedyncze wydarzenia, obyczajowość / kulturę, formacje / grupy ludzi, miejsca i niekiedy tylko wychodzą poza ten zbiór problematyki.

Wśród tematów dotyczących osób pojawiają się filmy czysto biograficzne. Są typowe dla kanału *Historia Bez Cenzury*, np. *As szpiegostwa – Jerzy Sosnowski* (HBC, 28.01.202), *Król mafii – Al. Capone* (HBC, 10.12.2020), choć występują też na innych kanałach (np. *Irytującego Historyka* film *Heros von Borcke*, IH, 20.12.2020). Tematyka biograficzna bywa również pretekstem do charakterystyki związanego z daną osobą okresu w historii, jak ma to miejsce w przypadku filmów kanałów *Oblicza XX wieku* i *Powojnie*, np. *Arno Breker – Naczelnny rzeźbiarz Hitlera* (OXXw, 31.05.2020), *Chruszczow i jego pomysły na Związek Radziecki. Kukurydza, Morze Aralskie i bieda* (P, 26.02.2021).

Część youtuberów chętnie opowiada historię różnych **przedmiotów**, np. gilotyny (*Ciach i po sprawie – historia gilotyny*, HBC, 03.12.2020, kanistra (*Kanister*, IH, 27.02.2021), orderu (*Krzyż Świętego Jerzego*, IH, 02.02.2021) czy broni (*Automat Kałasznikowa*, IH, 08.07.2020).

Najbardziej naturalne wydaje się opisywanie konkretnych **okresów historycznych**, jak np. rządów danego przywódcy (*Pierwsze lata rządów Mao. Polityka*

⁴² Zob. M. Ślawska, art. cyt.

Wielkiego Skoku i śmierć milionów Chińczyków. Co na to ZSRR? P, 05.03.2021), części wojny (8 IX 1941 – 27 I 1944, OXXw, 07.12.2020), całej wojny (*Wojna w Afganistanie: przyczyny, przebieg, skutki. Dlaczego armia ZSRR przegrała z partyzantami?* P, 25.12.2020) albo określonego roku (*Wydarzenia 2020 roku które przejdą do historii. 2020 to nie tylko Covid*, ŚH, 28.02.2021).

Bywa, że odcinek poświęcony zostaje konkretnemu **wydarzeniu**, np. powstaniu (*Rznięcie szlachty – rabacja galicyjska*, HBC, 21.01.2021), bitwie (*Bitwa o Leningrad cz. 3. „Przełamanie”*, OXXw, 13.12.2020) czy innemu historycznemu epizodowi (*Adam Michnik i Jacek Kuroń przed sądem. Najgroźniejszy proces PRL*, ŚH, 11.02.2021).

Zainteresowanie autorów niekiedy skoncentrowane jest też na **tematyce obyczajowo-kulturalnej**. Powstają wówczas filmy dotyczące np. gier (*Gambit mędrca – historia szachów*, HBC, 11.03.2021), mediów (*Czy przed wojną oglądano telewizję w Polsce? Największe osiągnięcia II RP*, OXXw, 16.11.2019; *Przegląd prasy: fałsz i propaganda w PRL na przykładzie prasy kobiecej. „Kobieta i Życie” z 1953 roku*, P, 25.01.2021) czy innych zjawisk (*Jedno z najbardziej zagadkowych wydarzeń w historii. Epidemia tańca*, ŚH, 12.03.2021).

Historycy serwisu poświęcają też swoją uwagę **formacjom czy też grupom ludzi**, wśród których wymienić można konkretne formacje wojskowe (*Dywizja Grendierów SS „Galizien”*, IH, 23.01.2021; *Armia Wielkopolska w 1920 roku*, IH, 30.09.2020), ale również duchowych (*Geniusze w sutannach*, HBC, 24.12.2020) czy mniejszości seksualne (*Zapomniani przez Świat. Homoseksualizm w III Rzeszy*, ŚH, 07.03.2021).

Zdarza się, że film dotyczy **określonego miejsca**, np. miasta (*Podziemne miasto*, IH, 27.12.2020) lub państwa (*Somalia. Historia upadku*, ŚH, 20.02.2021).

Rzadko prezentowane przez youtuberów opracowania wychodzą poza zaprezentowany tu zbiór (np. filmami takimi jak: *Dwie Polski na mapie świata – Intrygujący pomysł z 1990 roku* (OXXw, 16.06.2020) lub *Jak powinny nazywać się Czechy? Čechie? Českomoravsko? Čechoslávie? Morče? Čechrava?* (ŚH, 27.02.2021).

Jeśli przyjrzeć się bliżej danym ilościowym dotyczącym zakresu tematycznego historycznego dyskursu popularnonaukowego w serwisie YouTube (tabela powyżej), to wyraźnie widać, że prawie każdy z youtuberów ma preferowane przez siebie kategorie tematyczne. Tak więc na kanale *Historia Bez Cenzury* najwięcej jest filmów biograficznych (12 filmów na 30) i tematyki obyczajowo-kulturalnej (8 odcinków), dla Irytującego Historyka najistotniejsze okazują się przedmioty

Tabela 1. Ilościowe zestawienie tematyki wybranych historycznych kanałów popularnonaukowych w serwisie YouTube. Źródło: opracowanie własne

Kanał	osoba	przedmioty	okres	wydarzenia	tematyka obyczajowa / kulturalna	formacje / grupy ludzi	miejsce	inne	razem
Historia bez cenzury	12	5	0	3	8	2	0	0	30
Irytujący Historyk	3	20	0	1	1	3	2	0	30
Oblicza XX wieku	8	0	7	10	2	0	1	2	30
Światowa Historia	6	0	5	8	1	4	5	1	30
Powojnie	8	1	13	2	5	0	1	0	30
Razem	37	26	25	24	17	9	9	3	150

(20 filmów, z których większość dotyczy broni), w *Obliczach XX wieku* szczególną uwagę poświęca się pojedynczym wydarzeniom (10), w *Powojniu* zaś okresom historycznym (13). Jedynie autor *Światowej Historii* wydaje się nie mieć wyraźnie dominującej tematyki. Nawet jeśli uwzględnimy te autorskie sympatie, to wciąż daje się zauważyć, że problematyka filmów skupiona wokół osób (37 filmów), przedmiotów (26), okresów (25) i pojedynczych wydarzeń historycznych (24) przeważa nad pozostałymi zainteresowaniami autorów (tematyka obyczajowa i kulturalna – 17 filmów, formacje / grupy ludzi – 9, miejsce – 9, inne – 9).

Warto zaznaczyć, że powyższa kategoryzacja tematyczna oparta została na zawartości sugerowanej przez tytuły, podczas gdy często bez względu na to, czy film ma dotyczyć osoby, przedmiotu, miejsca czy grupy/formacji ludzi, to w istocie traktuje o pojedynczym wydarzeniu bądź okresie historycznym. Tak więc np. w odcinku o Chruszczowie (P, 26.02.2021), opisano okres jego rządów; historia automatu Kałasznikowa nierozzerwalnie związana jest z historią ZSRR (IH, 08.07.2020), prasa w PRL-u może służyć do scharakteryzowania okresu Polski Ludowej (P, 25.01.2021), a opowiadanie o Forcie Gerharda (IH, 31.08.2020) trudne jest bez wspomnienia, dla jakich wydarzeń historycznych miejsce to miało znaczenie. Za centralne więc obszary tematyczne trzeba uznać okresy i wydarzenia historyczne. Należy też przy tym zauważyć, że opieranie głównego wątku narracji na osobie kluczowej dla danego okresu może się wpisywać w zjawisko personalizacji, typowej dla tabloidów i szerzej tabloidyzacji przekazu

medialnego⁴³, a polega np. na przedstawianiu wydarzeń z perspektywy jednostki, czasami przywoływaniu zdarzeń z jej życia prywatnego⁴⁴, co wiąże się z „zaangażowaniem emocjonalnym odbiorcy jako potencjalnego bohatera przedstawionych wydarzeń”⁴⁵. Taka zmiana optyki w istocie jest realizowana w badanym materiale (szczególnie jaskrawo w *Historii bez cenzury*, ale też na pozostałych kanałach).

Historia w badanych kanałach serwisu YouTube jest więc historią polityki i wojskowości z bardzo niewielkim udziałem problematyki społecznej, kulturowej i obyczajowej.

W zakresie tematyki zwraca uwagę oscylowanie tematów wokół państwowości (wydarzenia, przedmioty, wśród których głównie pojawia się broń), rządzących (osoby) oraz konfliktów zbrojnych (wydarzenia, miejsca). Historia w badanych kanałach serwisu YouTube jest więc historią polityki i wojskowości z bardzo niewielkim udziałem problematyki społecznej, kulturowej i obyczajowej. Nawet jeśli uwzględnimy, że np. spośród 37 tematów dotyczących osób siedem z nich wiąże się z osobowościami nauki czy kultury (dotyczą np. Thomasa Edisona – HBC, 31.12.2020, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego – HBC, 03.09.2020, Barbary Burbryk – ŚH, 13.03.2021) albo że wśród filmów o przedmiotach są cztery spoza kręgu tematyki politycznej (np. kanister – IH, 27.02.2021 czy auta PRL-u – HBC, 8.10.2020), to wciąż zdecydowanie przeważa tematyka związana z polityką i militariami.

Ten wynik pokrywa się z rezultatami uzyskanymi przez innych badaczy, analizujących tematykę kanału *Historia Bez Cenzury*⁴⁶ czy kilku wybranych kanałów

⁴³ Zob. na ten temat np. M. Wojdyła, *Wybrane wyznaczniki stylu tabloidów (na podstawie pierwszych stron gazet)*, „Oblicza Komunikacji” 2011 nr 4, s. 139; M. Steciąg, *Ekooszołomy burzą domy, czyli o tabloidyżacji dyskursu ekologicznego*, „Oblicza Komunikacji” 2010 nr 3, s. 139–140 albo

⁴⁴ M. Wojdyła, art. cyt., s. 147.

⁴⁵ M. Steciąg, art. cyt., s. 140.

⁴⁶ Zob. W. Werner, A. Trzoss, *Czy tożsamość kulturowa może być zmierzona? Badania nad mentalnością z perspektywy Cyfrowej Humanistyki i Obliczeniowych Nauk Społecznych* „Культурологічний альманах” 2018 z. 10, s. 116, gdzie mowa o dominacji tematyki wojennej na kanale *Historia Bez Cenzury*.

serwisu YouTube i profili Facebooka⁴⁷. Interpretują oni, że taki stan rzeczy wynika z potrzeb internautów, którzy reprezentują świadomość historyczną ukształtowaną przez państwowe działania rocznicowe, organizację przestrzeni (nazwy ulic, pomniki pamiątkowe) czy w końcu przez edukację szkolną, w której historia też do aspektu polityki i wojskości jest sprowadzana⁴⁸. Interpretacja wydaje się zasadna. W. Werner, A. Trzoss, D. Gralik nie powołują się na pracę G. Rudzińskiego, gdzie autor zauważa ten sam trend w opracowaniach wspierających maturzystów w nauce historii, które to opracowania z konieczności są wysoce dostosowane do podstawy programowej, reprezentowanej też w podręcznikach⁴⁹. Niemniej jednak wspomniane badania się uzupełniają i wyjaśniają, skąd wśród youtuberów dominacja tematyki politycznej i wojskowej: youtuberzy są ukształtowani w sposób zawężający historię do wspomnianych obszarów i takie same postrzeganie historii musi być udziałem odbiorców, edukowanych w identycznych lub analogicznych realiach. Tematyka dyskursu historycznego jest w pewnym sensie narzucona przez instytucjonalnie ukształtowaną świadomość historyczną twórców i odbiorców.

Pod względem geograficznym historia opisywana przez youtuberów dotyczy niemal wyłącznie Europy i Stanów Zjednoczonych. Na 150 analizowanych filmów, tylko dziewięć dotyczyło innych kontynentów (pięć związanych było z Afryką, dwa z Ameryką Południową i dwa z Azją). Dominuje historia XX wieku, zwłaszcza od II wojny światowej do lat 90. XX wieku (co niekiedy zaznacza już sama nazwa kanału, jak w przypadku wideobloga *Oblicza XX wieku*).

Jak zatem widzimy, youtuberzy – historycy⁵⁰ podejmują problematykę głównie okresów i wydarzeń historycznych związanych z Europą i Stanami Zjednoczonymi, przede wszystkim w zakresie XX wieku, uzupełniając ją o tematykę osób, przedmiotów, obyczajowości, kultury, formacji / grupy ludzi bądź miejsc. Opis wydarzeń historycznych może świadczyć o tabloidyzacji przekazu, właściwego

⁴⁷ W. Werner, A. Trzoss, D. Gralik, *Historia and YouTube. Narracja historyczna w dobie 2.0*, „Nauka” 2020 nr 3, s. 119–140.

⁴⁸ Tamże, s. 136–137.

⁴⁹ G. Rudziński, *Statystyczna reprezentacja wybranych wartości w słownictwie materiałów pomocniczych do nauki historii dla maturzystów*, w: A. Kiklewicz, J. Piwowar (red.), *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce. III: perspektywa językoznawcza*, Olsztyn 2017, s. 115–125.

⁵⁰ Każdy z nich, z wyjątkiem prowadzącego „Powojnie” (nie podaje informacji o sobie), deklaruje wykształcenie historyczne, stąd podstawa do nazwy tych youtuberów „historykami”.

dla współczesnych mediów, a sam zakres tematyczny jest wyrazem instytucjonalnie regulowanej świadomości historycznej.

Opis wydarzeń historycznych może świadczyć o tabloidyacji przekazu, właściwego dla współczesnych mediów, a sam zakres tematyczny jest wyrazem instytucjonalnie regulowanej świadomości historycznej.

4.2. Motywacje youtuberów w zakresie wyboru tematyki filmów w dyskursie historycznym popularnonaukowych kanałów serwisu YouTube

Motywacje wyboru określonego tematu odcinka określano na podstawie tytułów i przede wszystkim wypowiedzi historyków w filmach. Każde wspomnienie, dlaczego zdecydowano się podjąć opracowania danego tematu, jakie może przynieść korzyści zaznajomienie się z określoną problematyką, czy np. dlaczego warto pamiętać o danym wydarzeniu lub osobie itp. uznano za przejaw ujawnienia motywacji youtubera, wskazanie uzasadnienia wyboru danego tematu. Zebrane wyniki stanowią uzupełnienie danych i interpretacji, uzyskanych w trakcie analizy samej tematyki. Cytaty poniżej pochodzą z wypowiedzi prowadzących.

Wśród motywacji youtuberów, rozumianych również jako uzasadnienia dla podjęcia tematu, wyróżnić można: zaspokojenie ciekawości, odkrywanie nienagłaśnianych faktów, weryfikację sądów/ wyobrażeń, wskazanie na korelację wydarzeń historycznych ze współczesnością, podkreślenie rangi postaci czy wydarzenia dla historii oraz w znacznie mniejszym stopniu powołanie się na: własne doświadczenia, inicjatywę internautów czy uwypuklenie propagowanych wartości.

Wśród motywacji historyków do podjęcia danego tematu dominuje **chęć zaspokojenia ciekawości**. Deklarują na przykład:

- Dziś opowiemy wam o **jednej z najciekawszych** dziewczyn w naszej historii. (HBC, 13.08.2020)
- I dziś właśnie o tym **bardzo interesującym** zabytku Wam opowiem, czyli Pantherturm (IH, 25.10.2020)

- Jak to się stało, że **Thomas Edison zamieszkał jako nędzarz** przy jednej z prestiżowych ulic Nowego Jorku? (31.12.2020, HBC)
- O co chodzi z Kongiem? Czemu jest tam tak źle i dlaczego tamtejszy konflikt z punktu widzenia politycznych rozgrywek to była **jedna wielka czarna komedia**? (ŚH, 09.02.2021)
- Związek Radziecki i Chińska Republika Ludowa. Dwie najpotężniejsze komunistyczne potęgi w historii, **a mimo to** ze sobą rywalizowały. **Mimo wspólnej ideologii**, której jakby nie patrzeć, wskazywała na bratnią przyjaźń narodów socjalistycznych. Czemu? O co z tym wszystkim chodzi? I **jak przebiegł konflikt** Chin i Związku Radzieckiego? (ŚH, 13.02.2021)

Ta ciekawość jest zakładana niejako a priori („jedna z najciekawszych dziewczyn” (HBC, 13.08.2020), bywa wskazywana za pomocą serii pytań (ŚH, 09.02.2021) albo poprzez budowanie pewnego konfliktu (ŚH, 13.02.2021) czy kontrastu (Tomasz Edison nędzarzem – 31.12.2020, HBC). Większości tego typu wypowiedzi towarzyszy wyraziste wartościowanie (*intersujący, nędzarz, czarna komedia*). Jak widać w ostatnim z przykładów, te sposoby wywoływania ciekawości mogą ze sobą współgrać w jednej wypowiedzi. Takie przypisywanie znaczenia, wartościowanie czy wskazywanie na kontrasty typowe jest dla procesu tabloidy-zacji⁵¹. Najczęściej zaspokojeniu ciekawości służą filmy *Historii bez Cenzury* oraz *Światowej Historii*. Wzbudzanie zaciekawienia stanowi też element podkreślania atrakcyjności, typowej dla dyskursu popularnonaukowego.

Określone tematy są też analizowane w filmach serwisu YouTube, ponieważ dają możliwość **odkrywania nienagłaśnianych dotąd faktów**.

- Kim byli tzw. twardogłowi komuniści, którzy całe życie poświęcili zbrodniczej ideologii? Dziś przedstawimy wam kilku z nich. (OXXw, 10.08.2020)
- Co takiego wydarzyło się w Moskwie, że Bierut stracił życie? Czy Sowietci faktycznie chcieli go usunąć? A być może zdarzyło się jeszcze coś innego? W tym materiale prześledzimy ostatnie dni i godziny Bronisława Bieruta i przyjrzymy się okolicznościom tej tajemniczej śmierci. (OXXw, 29.07.2020)

⁵¹ Zob.np. M. Steciąg, *Tabloidyżacja...s. 139–140*; M. Wojdyła, *Wybrane wyznaczniki...*, s. 139–140., D. Kępa-Figura, *Językowe wymiary tabloidyżacji – studium przypadku*, „Oblicza Komunikacji” 2010 nr 3, s. 127–129.

- Zapoczątkował rewolucję polityczną w kraju, skierowaną przeciwko Rosjanom. Choć wydawał się być na wygranej pozycji, ostatecznie przegrał, zamordowany na wniosek politycznych przeciwników. Jak to tego doszło i dlaczego musiał zginąć? (P, 12.03.2021)
- I tych ludzi [żołnierzy wojny secesyjnej w Polsce] **udało się wygrzebać z mroków historii** trochę więcej, dlatego do tego tematu jeszcze wrócimy. (IH, 20.12.2020)

Chociaż bywa, że pokazanie problematyki do tej pory mało znanej ma służyć pośrednio oddaniu hołdu osobom zapomnianym, a będącym bohaterami opowieści (jak w przypadku IH, 20.12.2020), to zwykle jednak sugeruje się ujawnienie pewnych tajemnic, co ponownie stanowi jeden z zabiegów typowych dla tabloidyzacji⁵² i dla uatrakcyjnienia przekazu, co jest właściwe dyskursowi popularnonaukowemu. Najczęściej takie intrygowanie stosuje prowadzący kanał *Oblicza XX wieku*.

Kolejnym z powodów, dla których określona tematyka się pojawia w analizowanych filmach dyskursu historycznego, to chęć **weryfikacji utrwalonych sądów/wyobrażeń**, czego wyrazem są np. deklaracje takie jak te poniżej:

- Jednak za PRL-u w naszym kraju powstawały też inne samochody osobowe, które z biegiem lat **stały się legendami**. Pytanie tylko: **czy słusznie?** (HBC, 8.10.2020)
- (...) skończyłem, czytając amerykańskie i niemieckie artykuły na ten temat. Bo **prawda okazała się inna niż wszyscy ją prezentują**. Ponadto przez wzgląd na ten prezent (naszywka jednej z dywizji USA, która brała udział w wyzwoleniu obozu w Dachau – przyp. A.B.-S.) postanowiłem Wam o tym opowiedzieć. (IH, 09.03.2021)
- Mam wrażenie, że w ostatnich czasach dość **często mówi się, że ktoś sieje propagandę**, że kłamie, że jest jak w PRL-u. (...) Chodzi mi bardziej o to, żebyśmy byli mądrzejsi głosząc takie tezy, odnosząc się wprost do czasów słusznie minionych i tego, **jak to faktycznie wyglądało** (odcinek o propagandzie w PRL-u, P, 30.08.2020)

Dane historyczne w tym przypadku służą sprawdzeniu, jaka jest różnica między obiegowym wyobrażeniem danego zjawiska a faktami. Ten typ motywacji nie

⁵² Tamże.

jest częsty. Jeśli się pojawia, to wykorzystują go twórcy cytowanych wyżej trzech kanałów (HBC, IH, P).

Bywa, że dany temat zostaje poruszony ze względu na **korelację ze współczesnością** – wpływ opisywanych wydarzeń na życie współczesne lub inny rodzaj analogii między przeszłym a aktualnym stanem, np.

- W tym materiale przedstawimy wam historię, o której mówi się do dziś i której skutki w Rosji nadal są odczuwalne. Przedstawimy wam dramat leningradczyków, kulisy ataku oraz zażartą walkę o przetrwanie. (OXXw, 11.12.2020).
- Opowiemy Wam o rabacji galicyjskiej, czyli jak niewiele trzeba, żeby ludzie skoczyli sobie do gardeł ku radości władzy. Czyja to była sprawka i czy dziś może się to znowu powtórzyć? Czas na nowy odcinek „Historii Bez Cenzury” (21.01.2021, HBC).

Takie analogie rzadko są *expressis verbis* wyrażane. Podobnie jak kolejny z powodów poruszenia określonej problematyki, czyli **wskazywanie na rangę postaci czy wydarzenia dla historii** kraju, regionu czy świata:

- Bohaterem dzisiejszego odcinka będzie człowiek, którego popularność swego czasu dorównywała sławie największych gwiazd Hollywood i świata muzyki. **Z honorami przyjmowany był zarówno na Kremlu, jaki w pałacu Buckingham.** Opowiem Wam dzisiaj historię Jurija Gagarina, **pierwszego człowieka w kosmosie.** (P, 19.02.2021)
- To jeden z **najważniejszych** polityków Zachodnich Niemiec. (P, 11.12.2020)
- W historii Chin chyba nie ma obecnie **bardziej rozpoznawalnej** postaci niż Mao Tse-Tung. (P, 05.03.2021)
- Wydaje mi się, że temat ten był nieco pomijany w polskich mediach i jeśli ktoś nie siedzi w konfliktach afrykańskich (...) mógł nawet nie słyszeć o owych starciach, a myślę, że w kontekście kontynentu Afrykańskiego jest to dość **istotne.** (ŚH, 02.03.2021)

Ta motywacja wyboru tematu właściwa jest szczególnie jednemu z twórców. Posługuje się nią przede wszystkim autor kanału *Powojnie*.

Chociaż wydaje się, że wiele filmów powstaje z uwagi na zgłaszane w mediach społecznościowych preferencje internautów, to youtuberzy rzadko informują

wprost o **inicjatywie internautów**, którą ci ostatni wyrażają w postaci prośby o konkretny temat (IH, 30.09.2020) czy zaproszenia do miejsc, o których ostatecznie został nakręcony film (IH, 31.08.2020).

Jednostkowe też przypadki wskazują na **propagowanie określonych wartości**, jak ma to miejsce w wypowiedziach poniżej:

- Dziękuję wszystkim, którzy pamiętali i to nie chodzi o mnie. **Chodzi o to, by młodzież pamiętała o obowiązku obrony ojczyzny.** (08.02.2021, IH)
- Reymont był niesamowitym twardzielem, a z jego życia możemy wyciągnąć kilka cennych wniosków. Przede wszystkim **książki są niesamowicie ważne i mogą zmienić życie na lepsze (...)** (HBC, 29.10.2020)

Tego typu deklaracje pojawiają się niekiedy na kanale *Irytujący Historyk* oraz *Historia Bez Cenzury*. W przypadku pierwszego z nich propagowanie patriotyzmu wydaje się jedną z misji youtubera. Natomiast autorzy drugiego z kanałów zwykle uzależniają propagowane wartości od oczekiwań sponsorów.

Raz tylko pojawiła się motywacja w postaci chęci **opisu własnego doświadczenia**:

- Dziś Wam opowiem moją historię. Serdecznie zapraszam na film o Tarpan Honkerze. (IH, 08.11.2020).

Jak zatem widzimy, motywacje youtuberów do wyboru konkretnych tematów bywają różne. Część z nich ma wymiar tabloidowy (zaspokajanie ciekawości, weryfikacja sądów, odkrywanie nienagłaśnianych faktów), choć bywa też wskazywana ranga wydarzenia/osoby czy korelacja wydarzeń dawnych z aktualnymi. Chociaż niektóre motywacje są szczególnie preferowane przez określonych twórców, to niemal każdy z powodów podjęcia się realizacji określonego tematu występuje w materiale badawczym wszystkich kanałów. Rozrywkowy charakter filmów (zaspokajanie ciekawości, weryfikacja sądów, odkrywanie nienagłaśnianych faktów) można też wiązać z właściwościami dyskursu popularnonaukowego, który przede wszystkim ma rozwijać wiedzę przez zaciekawienie atrakcyjną dla odbiorcy problematyką. Należy też zwrócić uwagę na wspomniane już potrzeby rozrywkowe odbiorców⁵³, które determinują wybór tematów i na co najwyraźniej twórcy internetowi są wyczuleni.

⁵³ A. Trzoss, art. cyt., W. Werner, D. Gralik, A. Trzoss, art. cyt.

4.3. Styl dyskursu historycznego badanych kanałów serwisu YouTube

Jak zostało wspomniane, styl w analizowanych programach jest determinowany przez wyznaczniki dyskursu popularnonaukowego. Sam dyskurs historyczny reprezentuje dwie dystynktywne, wynikające z tematu cechy, do których należy zaliczyć narracyjność oraz leksykę niezbędną do referowania wydarzeń.

Rozrywkowy charakter filmów (zaspokajanie ciekawości, weryfikacja obiegowych sądów, odkrywanie nienagłaśnianych faktów), można też wiązać z właściwościami dyskursu popularnonaukowego, który przede wszystkim ma rozwijać wiedzę przez zaciekawienie atrakcyjną dla odbiorcy problematyką. Należy też zwrócić uwagę na wspomniane już potrzeby rozrywkowe odbiorców, które determinują wybór tematów, na co najwyraźniej twórcy internetowi są wyczuleni.

Narracja, rozumiana jako ukazywanie ciągu następujących po sobie zdarzeń, jest konieczna. Bez względu na to, czy youtuberzy opowiadają o osobie, zjawisku, grupie ludzi, okresie historycznym, to konieczny jest wywód linearny. Mogą zdarzyć się retrospekcje czy szerszy opis pojedynczej sytuacji, ale bezwzględnie pojawia się narracja, pozwalająca odtworzyć ciąg przyczynowo-skutkowy.

W zakresie leksyki, potrzebne są takie jej reprezentacje, które pozwolą wspomnianą narracyjność realizować w obszarze zawężonym do wspomnianej problematyki głównie politycznej i wojskowej z elementami życia społecznego, kulturowego i obyczajowego. Takie słownictwo obejmuje trzy główne grupy: nazwy własne, daty i leksemy, które współcześnie nie mają swoich desygnatów.

Wśród **nazw własnych** wyróżnić można kilka ich typów. Jednym z nich są **imiona i nazwiska polityków, wojskowych lub innych ważnych dla danego tematu osób**, np. Adolf Hitler (XXw, 08.01.2021), Bolesław Bierut (OXXw, 29.07.2020), Władysław Herman (ŚH, 22.02.2021), Juri Gagarin (P, 19.02.2021). Ze względu na konieczność wskazania miejsca relacjonowanych wydarzeń

potrzebne jest wymienianie stosownych **nazw miejsc**, w tym państw, regionów, miast, miejscowości czy lokalizacji wojskowych, jak np. Stany Zjednoczone (P, 16.10.2020), Galicja (HBC, 21.01.2021), Las Vegas (P, 13.11.2020), Newburyport (HBC, 04.02.2021), Potępa (OXXw, 18.02.2021.), Ford Gerharda (IH, 31.08.2020). Pojawiają się też utworzone przez historyków **nazwy wydarzeń** czy dokumentów, jak np. rzeź galicyjska (HBC, 21.01.2021), pakt Ribbentrop-Mołotow (OXXw, 10.01.2020), Konwencja Genewska (IH, 09.03.2021), obrona Wybrzeża (HBC, 1939. 07.01.2021), Blitzkrieg (OXXw, 13.12.2020), bitwa o Leningrad (OXXw, 13.12.2020), operacja Gomora (ŚH., 15.02.2020) itd. Są też inne nazwy własne, jak np. Radio Wolna Europa (P, 25.09.2020), Hipisi (P, 05.02.2021).

Co ciekawe, w tego typu dyskursie tematycznym zasadne byłoby precyzyjne podawanie nazw własnych źródeł, z których youtuberzy czerpią swoją wiedzę. Jest to jednak pomijane. W opisach filmów (jednak nie w samym filmie) takie dane pojawiają się w przypadku *Historii bez Cenzury* i *Oblicz XX wieku*. Źródła wiedzy potrzebnej do przygotowania odcinka nie podają w opisach autorzy kanałów: *Irytujący Historyk*, *Światowa Historia*, *Powojnie*. Podobnie jest w przypadku samych treści wypowiedzianych w filmach. Odwołań do konkretnych opracowań unikają prowadzący *Historię bez cenzury* i *Irytującego Historyka*, czasami posługują się ogólnymi określeniami „według wielu źródeł”, „według wielu historyków”, „z przekazów dowiadujemy się, że...”. Na podobnej zasadzie funkcjonuje *Światowa Historia*, w filmach której usłyszeć można takie sformułowania jak „według świadków”, „szacuje się”, ale brakuje wskazania konkretnych opracowań. Prowadzący kanał *Powojnie* skrzętnie podaje fakty, daty, nazwy miejsc, funkcje wymienianych osób, jednak nie wskazuje na źródła swojej wiedzy. Na tym tle wyróżnia się tylko Bartosz Borkowski (*Oblicza XX wieku*), który cytuje wypowiedzi, wskazuje ich autorów i domyślić się możemy, że cytaty pochodzą ze źródeł wskazanych w opisie filmu, chociaż w samej treści odcinka źródła się nie pojawiają.

Unikanie dokładnego wskazywania źródeł wiedzy może być wynikiem wpływu dyskursu popularnonaukowego, dla którego opracowania naukowe są sekundarne, a popularyzacji służy przede wszystkim ciekawe ujęcie tematu, nie zaś badawcza rzetelność naukowa, zarezerwowana dla dyskursu naukowego.

Oprócz usytuowania danych wydarzeń w miejscu, konieczne jest także ich ułożenie w czasie, stąd typowe dla dyskursu historycznego operowanie datami, np. 29 kwietnia 1945 jako dzień wejścia Amerykanów do obozu koncentracyjnego w Dachau (IH, 09.03.2021), marzec 1924 roku jako czas początku prac

chemików nad skuteczniejszą niż dotychczas konserwacją ciała Włodzimierza Lenina (OXXw, 10.09.2020), okres 1944–1949 jako czas trwania Greckiej Wojny Domowej (P, 22.01.2021) itd.

Pojawiają się nieliczne też **nazwy pospolite, które dziś nie mają swoich desygnatów** w tym sensie, że funkcjonują zwykle tylko w relacjach o przeszłości, np. szkandele (HBC, 04.02.2021), klinga (IH, 20.12.2020). Byłoby z całą pewnością więcej takich leksemów, gdyby tematyka analizowanych kanałów bardziej koncentrowała się wokół treści obyczajowych i kulturowych.

Uzyskane wyniki w zakresie leksyki pokrywają się z rezultatami badania, w którym weryfikowano m.in. wizerunek youtubera o cesze wizerunkowej „ma wiedzę historyczną”⁵⁴. Wydaje się naturalne, że narracja wsparta wskazywaniem nazw własnych (nazwisk, wydarzeń, miejsc), dat i np. niewytwarzanych dziś przedmiotów wskazuje na wiedzę autora, nawet jeśli nie powołuje się on na konkretne źródła w swoich filmach.

4.4. Relacja między dyskursem historycznym a popularnonaukowym

Opisywano wyżej wskazywanie na różne sposoby atrakcyjności podejmowanych tematów, co świadczyć może o wzajemnych wpływach między dyskursem historycznym analizowanych kanałów i popularnonaukowym. Warto jeszcze wspomnieć o interaktywności, polimedialności oraz komercjalizacji jako nieodłącznych aspektach powstawania filmów analizowanych kanałów.

Interaktywność zakłada udział odbiorców w powstawaniu programów głównie za sprawą polimedialności i wielokanałowości, dzięki czemu widzowie mogą się komunikować z twórcami kanałów, wyrażać swoje opinie, zadawać pytania czy prosić o kolejne tematy. Taka interaktywność daje też youtuberowi możliwości orientowania się, co będzie interesujące dla internautów i co wygeneruje pożądane wyświetlenia – innymi słowy, interaktywność wiąże się z komercjalizacją (na zasadzie: wiem, co się podoba pod względem tematu i stylu, to takie filmy będą przygotowywać). Wiedza o preferencjach odbiorców ułatwia proponowanie treści chętniej przyswajanych przez internautów.

⁵⁴ A. Barańska-Szmitko, *Wizerunek Wojciecha Drewniaka w jego książkach Historia Bez Cenzury. Dyskursywna analiza cech wizerunkowych „pasjonat” oraz „ma dużą wiedzę historyczną”*, w: A. Barańska-Szmitko, *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna*, Łódź, 2021, s. 297–303. Badanie dotyczące wizerunku wskazywało jeszcze na znaczenie informacji nieoficjalnych (pozapodręcznikowych – ciekawostek) oraz danych liczbowych dla budowania wizerunku osoby mającej dużą wiedzę historyczną.

Komercjalizacja – cecha w literaturze przypisywana dyskursowi popularnonaukowemu – ma jeszcze inny wymiar. Mianowicie, te kanały są w mniejszym lub większym stopniu sponsorowane przez internautów. W *Historii Bez Cenzury* niemal zawsze na końcu pojawia się polecenie np. gry komputerowej, programu antywirusowego, książki, a nawet marki produktów spożywczych. Każdy z pozostałych kanałów funkcjonuje w serwisie Patronite, gdzie można je wspierać finansowo, dzięki czemu możliwe jest bieżące funkcjonowanie techniczne (np. zakup kamery, mikrofonu, oprogramowania – *Powojnie*)⁵⁵ lub merytoryczne (finansowanie wyjazdów do archiwów, zakupu książek, dojazdów do obiektów historycznych – *Oblicza XX wieku*)⁵⁶, ale też zrealizowanie konkretnych projektów (*Irytujący Historyk, Światowa Historia*)⁵⁷. Interaktywność, polimedialność, wielokanałowość i komercjalizacja zyskują więc nowy wymiar – bez nich dyskurs historyczny na YouTube nie istnieje lub istniałby w znacznie ograniczonym zakresie. Historycy skazani są na zależność od uwagi (wyświetlenia i subskrypcje) oraz wsparcia finansowego internautów (realizacja określonych tematów).

Tym samym hipoteza o braku wpływów między dyskursem historycznym i popularnonaukowym została zweryfikowana negatywnie. Dyskurs popularnonaukowy wpływa znacznie na historyczny, ponieważ za pośrednictwem właściwych sobie cech reguluje nie tylko ukształtowanie stylistyczne dyskursu historycznego, ale także zawartość tematyczną kanałów. W zakresie atrakcyjności przekazu, podkreślanej w motywacjach wyboru tematu, zależność wydaje się wzajemna – cechy dyskursu popularnonaukowego determinują określone ukształtowanie stylistyczne, ale dyskurs historyczny tę rozrywkowość realizuje we właściwy dla siebie sposób.

5. ZAKOŃCZENIE

Jak pokazała powyższa analiza, dyskurs historyczny w obrębie najpopularniejszych polskich kanałów historycznych w serwisie YouTube funkcjonuje geopolitycznie w obrębie historii głównie Europy i Stanów Zjednoczonych, czasowo zaś dotyczy przede wszystkim XX wieku. Problemowo obejmuje takie obszary

⁵⁵ Zob. <https://patronite.pl/powojnie> (dostęp: 30.03.2021)

⁵⁶ Zob. <https://patronite.pl/obliczaxxwieku> (dostęp: 30.03.2021)

⁵⁷ Zob. <https://patronite.pl/swiatowahistoria> i <https://patronite.pl/IrytującyHistoryk> (dostęp: 30.03.2021)

tematyczne jak: przedmioty, osoby, wydarzenia, formacje/grupy ludzi, miejsca, okresy, przy czym często przedmioty, osoby, grupy, miejsca stanowią punkt wyjścia i pretekst do charakterystyki danego okresu historycznego. W zakresie stylu funkcjonuje narracyjność i typowa dla tego dyskursu leksyka z dominacją nazw własnych. Zwraca uwagę niepowoływanie się na źródła. Wśród motywacji realizacji tematów wymienić należy przede wszystkim takie, które podkreślają jego atrakcyjność (zaspokajanie ciekawości, weryfikacja sądów, odkrywanie nienagłaśnianych faktów) oraz wskazują na rangę wydarzenia/osoby czy korelację wydarzeń dawnych z aktualnymi.

Oglądalność staje się głównym motorem dyskursu historycznego analizowanych kanałów i największym jej regulatorem wraz ze świadomością historyczną odbiorców (determinującą dobór tematyki) oraz ich potrzebą rozrywki (na co wskazują artykułowane motywacje selekcji problematyki).

Podkreślanie atrakcyjności może wynikać z postulatu atrakcyjności i komercjalizacji, właściwego dla dyskursu popularnonaukowego⁵⁸, ale także z tabloidy-zacji⁵⁹ przekazów internetowych serwisu YouTube i w końcu z potrzeb rozrywki współczesnego odbiorcy⁶⁰. Ponadto dyskurs popularnonaukowy wydaje się wpływać na dyskurs historyczny również dzięki interaktywności, polimedialności i wielokanałowości, choć to są także cechy typowe dla współczesnej komunikacji w mediach społecznościowych. Tym samym dyskurs popularnonaukowy reguluje nie tylko formę, ale i treść dyskursu historycznego, oba zaś podlegają wspomnianym szerszym mechanizmom medialnym. W wyniku komercjalizacji dyskurs

⁵⁸ A. Starzec, art. cyt., K. Maciejak, dz. cyt.

⁵⁹ M. Steciąg, dz. cyt., D. Kępa-Figura, dz. cyt., M. Wojdyła, dz. cyt., M. Lisowska-Magdziarz, dz. cyt., M. Kasiak, dz. cyt.

⁶⁰ A. Trzoss, dz. cyt., W. Werner, D. Gralik, A. Trzoss, dz. cyt.

historyczny jest też w pewnym sensie apolityczny, tj. wyrazistość polityczna nie służy zwiększeniu oglądalności.

Oglądalność staje się głównym motorem dyskursu historycznego analizowanych kanałów i największym jej regulatorem wraz ze świadomością historyczną odbiorców (determinującą dobór tematyki) oraz ich potrzebą rozrywki (na co wskazują artykułowane motywacje selekcji problematyki). Potwierdza się tym samym sąd B. Witosz wskazujący na metaforę siatki jako dobre zobrazowanie współczesnych, skomplikowanych relacji między różnymi typami dyskursu⁶¹.

Warto też zwrócić uwagę, że o tabloidyzacji, która również charakteryzuje opisywany dyskurs, zwykle badacze piszą w kontekście mediów tradycyjnych (prasa, telewizja). Występowanie tabloidyzacji w opisywanym materiale może być zatem przejawem upodabniania się serwisu YouTube do tradycyjnych mediów, a być może zasadne byłoby zestawienie dyskursu historycznego popularnonaukowych kanałów YouTube z medialnym, by ukazać właściwe im obu cechy i wzajemne relacje. To jednak może stać przedmiotem już innych badań i analiz.

WYKAZ SKRÓTÓW

HBC – *Historia Bez Cenzury*

IH – *Irytujący Historyk*

OXX – *Oblicza XX wieku*

ŚH – *Światowa Historia*

P – *Powojnie*

BIBLIOGRAFIA

- Barańska-Szmitko A., *Wizerunek Wojciecha Drewniaka w jego książkach Historia Bez Cenzury. Dyskursywna analiza cech wizerunkowych „pasjonat” oraz „ma dużą wiedzę historyczną”*, w: A. Barańska-Szmitko, *Metody badania komunikacji i mediów. Perspektywa teoretyczna i analityczna*, Łódź 2021, s. 282–307.
- Barthes R., *Dyskurs historii*, tłum. K. Jarosz, „ER(R)GO: Teoria – Literatura – Kultura” 2001 nr 3, s. 104–115.
- Brzozowska D., *Badania dyskursu ludycznego w opolskiej szkole stylistycznej*, „Oblicza Komunikacji” 2012 nr 5, s. 101–110.

⁶¹ B. Witosz, dz. cyt.

- Chmielewska K., *Współczesny dyskurs historyczny o polskim komunizmie w perspektywie narratologii*, „Teksty Drugie” 2013 nr 3, s. 36–51.
- Ciesek B., *Dyskursy dyskryminacji i tolerancji w przestrzeni publicznej współczesnej Polski (wartości, postawy, strategie)*, Katowice 2018.
- Czachur W., *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Wrocław 2020.
- Czyżewski M., Otrócki M., Piekot T., Stachowiak J. (red.), *Analiza dyskursu publicznego. Przegląd metod i perspektyw badawczych*, Warszawa 2017.
- Falkowski T., *Dyskurs historii nauki*, Poznań 2020.
- Gajda S. *Współczesna polska przestrzeń dyskursywna*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 15–21.
- Grabowska M., *Komunikacja oknem na kulturę. Wspólnota dyskursu kulturowym wymiarem funkcjonowania społeczności ewangelikalnej*, Gdańsk 2017.
- Grzesiak M., *Profiling of YouTube users as a basis for creating the strategy for a personal brand of celebrities*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2018 nr 360, s. 106–127.
- Habrajska G. (red.), *Dyskurs artystyczny*, Łódź 2017.
- Hodalska M., *Kultura strachu w polskiej prasie brukowej*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2014. t. 57, nr 3 (219), s. 493–506.
- Kamińska-Szmaj I., *Komunikacja polityczna – język, styl, dyskurs*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, 407–465.
- Kasiak M., *Tabloidyżacja prasy opiniotwórczej na przykładzie artykułów publicystycznych w tygodniku Wprost*, „Poznańskie Studia Polonistyczne Seria Językoznawcza” 2016 nr 23(2): 225–244.
- Kępa-Figura D., *Językowe wymiary tabloidyżacji – studium przypadku*, „Oblicza Komunikacji” 2010 nr 3, s. 127–138.
- Kita M., *Dyskurs prasowy*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 199–288.
- Kita M., *Dyskurs radiowy*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 313–346.
- Król-Kumor M., *Dyskurs nauk humanistycznych*, Kielce 2019.
- Kubica G., *Międzywojenna polska etnografia zaangażowana w debatę publiczną a dyskurs nacjonalistyczny*, „Studia Socjologiczne” 2020 nr 3 (238), s. 135–159.
- Lewandowska M., *YouTube jako narzędzie kreowania wizerunku na przykładzie wideobloga Kammel Czanel*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2018 nr 14, s. 35–50.
- Lisowska-Magdziarz M., *Media powszednie. Środki komunikowania masowego i szerokie paradygmaty medialne w życiu codziennym Polaków u progu XXI wieku*, Kraków 2009.
- Loewe I., *Dyskurs telewizyjny w świetle lingwistyki mediów*, Katowice 2018.
- Loewe I., *Dyskurs telewizyjny*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 289–311.

- Loewe I., Tyc E., Kalisz A., *Dyskurs autopromocyjny i jego współczesne odstony*, t. 1, Katowice 2015.
- Maciejak K., *YouTube w edukacji. Strategie nadawcze wideoblogów*, Kraków 2018.
- Malinowska E., Nocoń J., Żydek-Bednarczuk U. (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013.
- Malinowska E., *Styl – dyskurs – komunikacja urzędowa*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 467–528.
- Niewiara A., *My i Inni – ewolucja wyobrażeń. Polski dyskurs prasowy w świetle imagologii i pamięci zbiorowej*, Katowice 2020.
- Nocoń J., *Styl dydaktyczny – styl dyskursu dydaktycznego*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 111–139.
- Pereira S., Moura, P., Fillol, J., *The youtubers phenomenon: what makes youtube stars so popular for young people?*, „Fonseca. Journal of Communication” 2018 nr 17, s. 107–123.
- Pielużek M., *Obrazy świata w komunikacji polskiej, skrajnej prawicy*, Wrocław 2017.
- Poprawa M., *Badania dyskursu publicznego w świetle stylistyki polskiej – tradycja, terażniejszość, perspektywy*, „Oblicza Komunikacji” 2012 nr 5, s. 77–100.
- Rejter A., *Styl czy dyskurs naukowy? Perspektywa historyczna*, „Forum Lingwistyczne” 2018 nr 5, s. 17–25.
- Rudzińska L., *Amator w natarciu: wideoblogi i webshow jako przykład nowej amatorskiej aktywności w Sieci*, w: W. Godzic, Z. Bauer (red.), *E-gatunki. Dziennikarz w nowej przestrzeni komunikowania*, Warszawa 2015, s. 103–124.
- Rudziński G., *Statystyczna reprezentacja wybranych wartości w słownictwie materiałów pomocniczych do nauki historii dla maturzystów*, w: A. Kiklewicz, J. Piwowar (red.), *Wartości i wartościowanie we współczesnej humanistyce. III: perspektywa językoznawcza*, Olsztyn 2017, s. 115–125.
- Rutkowski M., Skowronek K., *Onomastyczna analiza dyskursu*. Kraków 2020.
- Smoleń-Wawrzusiszyn M., *Polskie dyskursy marketingu. Perspektywa lingwistyczna*, Lublin 2018.
- Sokół-Klein A., *Teksty ezoteryczne w mediach w świetle krytycznej analizy dyskursu*, Łódź 2017.
- Starzec A., *Styl popularnonaukowy – styl dyskursu popularnonaukowego*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 71–110.
- Steciąg M., *Ekooszołomy burzą domy, czyli o tabloidyżacji dyskursu ekologicznego*, „Oblicza Komunikacji” 2010 nr 3, s. 139–146.
- Stopczyńska K., *Influencer marketing w dobie nowych mediów*, Łódź 2021.
- Ślawska M., *Tytuł: najmniejszy tekst prasowy*, „Rocznik Prasoznawczy” 2008, nr 2, s. 117–126.
- Trzoss A., *Cyfrowy Homo Ludens. Historia jako element obszaru rozrywki na portalu społecznościowym Youtube*, w: *Popularyzacja nauk historycznych – teoria i praktyka*.

- Zbiór studiów*, D. Gołaszewska-Rusinowska, M. Mielewska, T. Sińczak (red.), Toruń 2018, s. 193–209.
- Werner W., Gralik D., Trzoss A., *Media społecznościowe a funkcjonowanie wiedzy historycznej w Polsce. Raport z badań*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2019 t. 6, s. 211–235
- Werner W., Trzoss A., *Czy tożsamość kulturowa może być zmierzona? Badania nad mentalnością z perspektywy Cyfrowej Humanistyki i Obliczeniowych Nauk Społecznych* „Культурологічний альманах” 2018 z. 10, s. 105–118.
- Werner W., Trzoss A., Gralik D., *Historia i YouTube. Narracja historyczna w dobie 2.0*, „Nauka” 2020 nr 3, s. 119–140.
- Witczak-Plisiecka I., Deckert M. (red.) *Dyskurs. Współczesne opracowania i perspektywy badawcze*, Łódź 2018.
- Witosz B. *Czy potrzebne nam typologie dyskursu?*, w: B. Witosz, K. Sujkowska-Sobisz, F. Ficek (red.), *Dyskurs i jego odmiany*. Katowice 2016, s. 22–30.
- Witosz B., *Badania nad dyskursem we współczesnym językoznawstwie polonistycznym*, „Oblicza Komunikacji” 2012 nr 5, s. 61–76.
- Witosz B., *Dyskurs i stylistyka*, Katowice 2009.
- Witosz B., Sujkowska-Sobisz K., Ficek (red.), *Dyskurs i jego odmiany*, Katowice 2016.
- Wojdyła M., *Wybrane wyznaczniki stylu tabloidów (na podstawie pierwszych stron gazet)*, „Oblicza Komunikacji” 2011 nr 4, s. 139–150.
- Wojtak M., *O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu*, „Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs” 2011 nr IV, s. 69–78.
- Wójcik A., *Językowe i pozajęzykowe mechanizmy kształtowania pamięci zbiorowej w popularnonaukowym programie „Historia bez Cenzury”*, „Stylistyka” 2019 nr XXVIII, s. 247–264.
- Ziarko J., *Dyskurs o terroryzmie – jego uwarunkowania i potrzeba prowadzenia*, „Studia Politologiczne” 2015 nr 38, s. 13–33.
- Żydek-Bedarczuk U., *Dyskurs medialny*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bedarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 179–197.
- Żydek-Bedarczuk U., *Dyskurs internetowy*, w: E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bedarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny*, Kraków 2013, s. 347–405.

Biogram

Anna Barańska-Szmitko – dr, adiunkt w Katedrze Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego. Interesuje się sposobami komunikowania wizerunku na poziomie werbalnym w różnych dyskursach, determinowaniem możliwości kreowania wizerunku przez rodzaj dyskursu, a także samą analizą dyskursu w różnych jej odśłonach i metodologią badania komunikacji. Ostatnio bliżej przygląda się wizerunkowi werbalnemu i multimodalnemu youtuberów popularyzujących historię na kanale YouTube.
ORCID 0000-0002-0359-0638